

A könyvtári blogok mint virtuális közösségi terek

BOGNÁR Noémi Erika, KOZMA Zsófia,
TORMÁSI Gabriella, TÓTH Máté

A tanulmány a Pécsi Tudományegyetem Felnőttképzési és Emberi Erőforrás Fejlesztési Kar informatikuskönyvtáros mesterképzés keretében megtartott „Kutatósze­minárium” hallgatói projektjeinek kutatási eredményei alapján készült.*

A *Tim O'Reilly* első – San Franciscóban 2004. október 5–7. között megtartott – web 2.0 konferenciáját követően az új generációs világháló „tanai” futótűzként terjedtek a nagyvilágban. A könyvtárosok az elsők között adaptálták a fogalmat, és a nyomában járó szolgáltatási portfóliót a könyvtár világára, megalkotva a könyvtár 2.0 kifejezést és szolgáltatási környezetet (Miller, 2005). *Jack M. Maness* (2006) nyomán alakultak ki az elméleti keretek és kerültek egyúttal a gyakorlat talajára azzal, hogy felvázolta a legfontosabb szolgáltatások könyvtári megvalósíthatóságát. (Az olvasó talán emlékszik a *KIT hírlevél Takács Dániel és Mikulás Gábor* által jegyzett hírcsokrára – és a nyomában kialakuló

élénk eszmecsere –, amely szintén *Maness* cikke alapján készült. Takács – Mikulás, 2006)

Maness (2006) szerint a könyvtár 2.0 elmélete négy fő tényező alapján jellemezhető:

- felhasználó-központú;
- multimédia tapasztalatot nyújt;
- közösségi értelemben gazdag;
- közösségi értelemben innovatív.

A blogokat tipikus web 2.0-ás szolgáltatásoknak tekinthetjük. Ahogyan a könyvtár 2.0 egyik fő üzenete a felhasználó-központú virtuális közösségek alakítása, az is világos, hogy a blogok könyvtári célú felhasználásából sokat profitálhatnak a magukat a város dolgozószobájaként,

* **Köszönetnyilvánítás.** A szerzők köszönetet mondanak dr. Koltai Dénes dékán úrnak a hallgatók által végzett tudományos munka támogatásáért, valamint dr. Agárdi Péter intézetvezető úrnak, dr. Sipos Anna Magdolna és dr. Varga Katalin docens asszonyoknak a hallgatói projektek kapcsán megfogalmazott kritikai megjegyzéseikért.

vagy újabban alacsony-intenzitású találkozóhelyekként újradefiniáló közkönyvtárak. A web 2.0 paradigma megjelenése óta a könyvtári blogok száma folyamatosan nő, ami azt jelzi, hogy egyre több könyvtáros érzi úgy, hogy az új média ezen formája megfelelő eszköz lehet mind az üzenetek felhasználók számára való eljuttatására, mind pedig a virtuális közösségi terek kialakítására.

A könyvtár- és információtudományi szakirodalomban tartja magát az a nézet, hogy a könyvtári blogok újabb felhasználói csoportokat vonzanak a könyvtárakba, illetve annak oldalaira. Olyan potenciális hatásokat tulajdonítanak a könyvtári webnaplóknak, mint a virtuális közösségek kialakulásának segítése; hogy a használó még inkább a saját igényeihez szabottnak érzékeli a könyvtár virtuális tereit; vagy hogy a blog vonzó megjelenést biztosít az intézménynek. Mindezek miatt érdemes egy-egy könyvtárnak átgondolni, hogy indítson-e blogot.

A blogok ideális eszközei az információk szét-sugárzásának, a vélemények kicserélésének, a szembenálló nézetek ütköztetésének. Gyakran alkalmazzák az egyes könyvtárak a helyi információinak (nyitvatartási idő, különleges beszerzések, olvasmányajánlás) stb. továbbítására is. Az itt megjelenő tartalmak tehát a könyvtár szolgáltatásaiként foghatók fel. Az oldalak vizsgálata során számos esetben találkoztunk könyvajánló bejegyzésekkel, írók életének és legújabb műveiknek bemutatásával is. Emellett az egyes intézmények minden olyan könyvtárral, könyvvel, olvasással, irodalommal és kultúrával kapcsolatos információt megosztanak a blogokon, amelyeket fontosnak vagy nagyon aktuálisnak ítélnék. A könyvtárak saját programjaik, rendezvényeik reklámozására is használják az oldalakat, amellyel az olvasókat próbálják rábírní a részvételre. Nemcsak az eseményeiket, hanem egyéb szolgáltatásaikat (pl.: adatbázisok-használata, tanfolyamok, új dokumentumok stb.) is tudják népszerűsíteni ezen a felületen.

De vajon mögé néztünk-e már ezeknek az állításoknak, amelyek ezeket a potenciális hatásokat tulajdonítja a blogoknak? Valóban virtuális

közösségi terekként működnek ezek az oldalak, ahol a használók kicserélik gondolataikat? A kutatásban ennek próbáltunk utánajárni.

A kutatás elméleti keretei

A kutatás elméleti háttérét *Ragnar Audunson* (2005) a magas vs. alacsony intenzitású találkozóhelyekről, azon belül a könyvtárról mint alacsony intenzitású találkozóhelyről kidolgozott elmélete jelenti. A magas intenzitású találkozóhelyek azok, ahol valami kifejezett cél érdekében, azonos érdeklődésű emberek találkoznak. A demokratikus folyamatok és a kulturális tőke erősítése szempontjából ezeknek a jelentősége kisebb, szemben az alacsony intenzitású találkozóhelyekével, ahol a társadalom különböző szegmenseinek képviselői érintkeznek egymással. Ez utóbbiak esetében lehetőség nyílik a legkülönbözőbb társadalmi háttérű csoportokkal, személyekkel való találkozásra, interakcióra, egymás megismerésére és megértésére. Az alacsony intenzitású találkozóhelyeknek a multikulturális társadalmakban különösen fontos szerep jut az előítéletek lebontásának szükségessége miatt. A könyvtár tipikus alacsony intenzitású találkozóhelynek tekinthető.

Szakirodalmi áttekintés

A fizikai könyvtárápület mellett egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a virtuális közösségi terek. Magyarországon a *Konyvtar.hu* (Kardos 2009; Kardos, Füzessi, Ládi 2009), Finnországban a *Kirjasampo.fi* (Hypén, Impivaara 2011), Dániában a *Litteratursiden.dk* (Balling, Christensen 2010), Norvégiában pedig a Norvég Digitális Könyvtár projektjei (Tóth 2008) jelzik a virtuális könyvtári közösségi terek fejlesztésének irányát. A blogok könyvtári használatáról szóló értekezések szintén kiemelik, hogy ezek mentén lehetőség nyílik a használóknak arra, hogy interakcióba lépjenek egymással és a könyvtárosokkal.

A blogok hirtelen terjedését követően először *Maxymuk* (2005) elemezte ezek jelentőségét könyvtári szempontból. A könyvtárosok szakmai blogjainak tartalmi szempontú elemzése nyomán arra a megállapításra jutott, hogy a webnaplók szabad teret engednek a vélemények cseréjének mind általános, mind pedig szűkebben vett könyvtári témákat illetően. A hagyományos médiával és a folyóiratokkal szemben jelentősen csökkentik az átfutási időt.

Miguel Ramos és Paul S. Piper (2006) a blogok és a wikik könyvtári és oktatási területen való hasznosíthatóságát vizsgálták. Arra a következtetésre jutottak, hogy ezek a közösség által kezelt eszközök igen gazdag lehetőségekkel bírnak a kommunikáció, az információ-megosztás és mindenféle közösségi erőfeszítések szempontjából. A szerzők kiemelik, hogy a blogok a kommunikációhoz interaktív csatornákat, tartalmi gazdagságot kínálnak, amelyeket kritikus szemlélve olyan információkhoz juthatunk, amelyek sehol máshol nem lelhetők fel. Ezek az eszközök ráadásul elkötelezetté és motiváltakká teszik a használókat.

Maness (2006) szerint a blogok és a wikik segítségével lehet a könyvtári gyűjteményeket és szolgáltatásokat a legkönnyebben elvinni a web 2.0 irányába. „*A könyvtár 2.0 a gyűjteményeket és szolgáltatásokat interaktívvá és felhasználóközpontúvá teszi, az információfogyasztók számára nem csak elérhetővé teszi az információ előállításait, de egyenesen közreműködőkkel teszi őket a tartalmak előállításában. A könyvtár 2.0 elmosza a könyvtáros és a könyvtárhasználó, az előállító és fogyasztó közötti határokat...*” A szerző a blogok és wikik kapcsán ugyanakkor felhívja a figyelmet a kritikai gondolkodás fontosságára is.

Bell (2006) a növekvő számú egyetemi könyvtári blogokat vizsgálta, külön figyelmet szentelve a használatot korlátozó tényezőkre. A használat legfőbb korlátja az unalmas tartalom volt. A használók reakcióit is vizsgálták és megállapították, hogy az egyetemi hallgatók 75%-a elégedett volt a könyvtár blogjával és érdemesnek tartotta a folytatásra.

Lee és Bates (2007) az ír könyvtári és információs szakma blogjainak használatát és fogadtatását kutatták tartalomelemzéssel, hogy kiderítsék, hogy a terület szakemberei hogyan viszonyulnak a webnaplókhoz és a közösségi kommunikációs technológiákhoz. Könyvtáros bloggerekkel is készítették interjúkat. Kiderült, hogy nagyon sok ír könyvtáros olvas blogokat, de nagyon kevesen használják ezeket információforrásként, vagy kommunikációs csatornáként. A szakmai indíttatású bloghasználat két tényezővel – a használat egyszerűségével, illetve a technológiához és a könyvtárhasználóhoz való proaktív attitűddel – van összefüggésben. A használatot akadályozza az időhiány, a helytelen használatból való félelem, a blogok lineáris természetéből fakadó korlátok és a technológia újszerűsége. A blogok iránti érdeklődés nő, jóllehet a további terjedés elsősorban a könyvtárosok érdeklődésétől és a használók aktuális, felismert igényeitől függ.

Chawner (2008) egy online felmérés keretében vizsgált egy sor web 2.0 technológiát. Megállapította, hogy a könyvtárosok és információmenedzserek többsége már kísérletezett a webkettő adta lehetőségekkel, főleg a blogokkal és az RSS-sel, mégsem mondható általánosnak a szakma képviselői körében, hogy aktívak lennének a tartalmak létrehozásában. Személyes, technikai és szervezeti problémák egyaránt gátolják őket abban, hogy képesek legyenek élni a web 2.0 eszközeivel.

McIntyre and Nicolle (2008) a Canterbury Egyetemről bemutatott két esettanulmányban demonstrálta a blogolásban, mint külső és belső kommunikációs eszközben rejlő lehetőségeket. A belső blogot a könyvtárosok közti kommunikációra és az információ menedzselésére, a külsőt pedig tartalmak és szolgáltatásokra vonatkozó információk célközönséghez való eljuttatására használták. Mindezt egy egyetemi dolgozók körében végzett felméréssel egészítették ki, amelyben képet kaptak az információtechnológiához való viszonyokról. Arra a megállapításra jutottak, hogy a blogolás kiválóan használható a belső információk könyvtári személyzet körében

való terjesztésére, alkalmasak a napi kommunikáció elősegítésére, támogatják a legjobb gyakorlatok terjedését és az intézményi tudás archiválására is alkalmasak. A külső blogokról lényegében ugyanez mondható el, hasznos eszköznek bizonyultak egy meghatározott célközönségnek szánt üzenetek eljuttatásában. Bár a vizsgált egyetemi környezetben a dolgozók zöme gyakori internethasználó volt, ez nem általánosítható a blogok használatára, így a könyvtárosoknak vezető szerepet kell játszaniuk a technológia terjesztésében és népszerűsítésében.

Torres-Salinas, Cabezas-Clavijo és Delgado-Lopez-Cozar (2008) egy 46 blogból álló mintán elemezte a spanyol könyvtár- és információtudományi témájú személyes és szervezeti blogokat. Az eredményeik azt mutatták, hogy a 12 legaktívabb blog bonyolította a forgalom 70%-át. A másik érdekes megállapításuk, hogy a kommenteknek több mint 50%-a származott az egyes posztok szerzőitől. Hasonló eredményeket hozott egy magyar könyvtári blogoszférát vizsgáló kutatás, amelyben 10 közkönyvtári blogot vettünk górcső alá. E szerint az összes blogbejegyzésre érkezett összes komment 96%-a két könyvtári bloghoz volt köthető. (Tóth 2010) Ez utóbbi két vizsgálat a jelen kutatás közvetlen előzményének tekinthető.

Hazai könyvtári blogokkal kapcsolatos kutatások

Az első magyar könyvtári blog (a Könyvtároskisasszony) megindulása óta egyre nagyobb figyelem övezi a kommunikáció ezen formáját a hazai szakirodalomban is. 2006-ban indult el a *klog.hu*, azzal a céllal, hogy otthont adjon a magyar könyvtári blogoknak. (Takács 2007). A magyar könyvtári blogokról az első teljességre törekvő áttekintést Hubay Miklós (2009a, 2009b) készítette. Hubay megkísérelte azonosítani és csoportosítani a hazai könyvtári webnaplókat. A szerző folyamatosan frissített blogjegyzéke jelenleg 125 tételt tartalmaz (<http://konyvtariblog.atw.hu/>). Ezen a kutatáson kívül kifejezetten

blogokról szóló írás azóta sem látott napvilágot, azonban a web 2.0 (Ládi 2008), a virtuális közösségi terek (Szalóki 2006) és konnektivista szemlélet közkönyvtári vonatkozásai (Vincze 2010) kapcsán többen is tettek említést a használókkal és a szakmai közösségekkel való kommunikáció ezen lehetséges eszközéről. Kukor Ferenc (2008) a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár web 2.0 fejlesztéseivel kapcsolatosan ismerteti a FSZEK Európai Unió gyűjtemény blogját. Egy virtuális közösségi terek létrehozására irányuló norvég digitális könyvtári fejlesztésekkel foglalkozó írás az északi ország legfontosabb könyvtári blogjait mutatja be. (Tóth 2008)

A kutatási kérdés

Az eddigi kutatások és a blogokkal kapcsolatos sztereotípiák fényében mi két kutatási kérdést fogalmaztunk meg.

1. Képesek-e a könyvtári blogok arra, hogy elősegítsék a könyvtári weboldalak körül a virtuális közösségek kialakulását?
2. Milyen szerepet játszik a könyvtáros blogger a virtuális közösségek működésében?

Az első kérdés háttérében az a tapasztalatunk volt, hogy a hazai könyvtári blogok többsége nem funkcionál közösségi térként. Ezt a sejtésünket szeretnénk volna mérhetővé tenni és alaposan megvizsgálni. A második kérdés mögött az a feltételezésünk húzódik, hogy nem a blog forma maga, hanem sokkal inkább a konkrét oldalt működtető személy, a blogger könyvtáros személye a legfontosabb tényező a szolgáltatás sikerében. A fenti szakirodalmi áttekintésből világos, hogy ezekkel a kérdésekkel Torres-Salinas (2008) és Tóth (2010) kutatásait leszámítva sem a hazai, sem pedig a nemzetközi szakirodalom nem foglalkozott még érdemben.

Módszer

Ahhoz, hogy képesek legyünk a könyvtári blogokat megítélni, mindenekelőtt szükségünk

volt egy könyvtárak világától független referenciapontra, amely virtuális közösségi térnek tekinthető. A fentebb megfogalmazott kutatási kérdések operacionalizálása is csak egy ilyen függetlennek tekintett referenciapont fényében lehetséges. Ezzel azonban lényegében a könyvtári blogok és a könyves blogok összehasonlítását végeztük el. A könyvtári blog olyan „hivatalos” blog, amelyet egy könyvtár tart fenn. Könyves blognak azokat az oldalakat nevezzük, amelyek fő profilja a könyvismeret és a könyvkritika. (Hubay, 2009a, 2009b)

Az első kutatási kérdés megválaszolásához azt kell megvizsgáljunk, hogy a könyvtári blogok esetében kialakulnak-e ugyanúgy társalgások, eszmecserek, mint a működő virtuális közösségi térnek tekintett könyves blogokon? Ehhez több szempont szerinti vizsgálatra volt szükség. Egy adott időszakban megfigyeltük és elemeztük, hogy milyen bejegyzéseket írnak a blogokra (tartalmilag); milyen gyakran frissülnek a bejegyzések, illetve hogy milyen gyakorisággal és kik kommentálják az egyes bejegyzéseket.

A magyar könyvtári blogok jegyzéke alapján gyűjtöttük ki a vizsgálandó közkönyvtári blogokat. Az oldalak között található magyarországi és határon túli könyvtárak blogjai is. A könyvtárak funkciórendszerét figyelembe véve döntöttünk úgy, hogy a kutatást leszűkítjük a közkönyvtárakra, hiszen elsősorban ezen intézményi körnek a feladata a virtuális közösségek kialakulásának támogatása. A következő blogokat vizsgáltuk:

- ☉ *Ásotthalmi Községi Könyvtár*
- ☉ *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár EU Gyűjteményének blogja*
- ☉ *FSZEK Zenei Gyűjtemény*
- ☉ *Könyvtárosháza*
- ☉ *Tótkomlós, Városi Könyvtár*
- ☉ *Tiszaföldvár, Városi Könyvtár*
- ☉ *Könyvtári Napló (Lengyel Menyhért Városi Könyvtár, Balmazújváros)*
- ☉ *Jókai Mór Városi Könyvtár blogja, Pápa*
- ☉ *FSZEK Börzsöny utcai könyvtár tizenéves olvasóinak közös blogja*

- ☉ *Hangtárnok: Az egri Bródy Sándor Könyvtár zenei részlegének blogja*
- ☉ *Krúdy Gyula Városi Könyvtár blogja*
- ☉ *A Madách Imre Városi Könyvtár blogja*
- ☉ *A nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár Médiatárának klogja*
- ☉ *Báró Wesselényi Miklós Városi Könyvtár (Kézdivásárhely, Románia)*
- ☉ *Bod Péter Megyei Könyvtár (Sepsiszentgyörgy, Románia)*
- ☉ *Kozma Lajos Könyvtár (Bácsfeketehégy, Szerbia)*
- ☉ *Székelyudvarhely, Városi Könyvtár (Románia)*

Ezen oldalak bejegyzéseit és az azokra született hozzászólásokat 2010 januárjától 2010 áprilisáig elemeztük. Összeszámoltuk valamennyi blog esetében az összes bejegyzést és hozzászólást. Mindezt havi bontásban vettük górcső alá.

A könyves blogok közül az *Index könyves blogját* választottuk, mert korábbi tapasztalataink alapján tudtuk, hogy ezen az oldalon igen intenzív csevegés zajlik. Hamar világossá vált, hogy ezen oldal látogatottsága nagyságrendekkel megelőzi a könyvtári blogokét, így elegendő volt egyetlen hónapot megnézni ahhoz, hogy mérhető legyen, hogy milyen gyakran frissülnek a bejegyzések és milyen gyakran kommentálják azokat. Jelen esetben 2010 áprilisát elemeztük napi bontásban.

A második kutatási kérdésünk esetében lényegében mind a könyves, mind pedig a könyvtári blogok világából szükségünk volt egy-egy virtuális közösségi térként funkcionáló webnaplóra, amelyeket össze tudtuk hasonlítani. Az összehasonlítás alapja a kommentek által kirajzoló mintázat volt, amely megmutatta, hogy a könyvtáros milyen szerepet játszik a virtuális közösségek működésében.

Ehhez szükség volt egy olyan vizuális ábrázolási módra is, amely megmutatja a blogon belüli kommunikációs irányokat, amellyel egyszerűen feltérképezhetőek a kommentelők kapcsolatai. Ebben az esetben a blogger a vizsgálat alanya, a további résztvevők pedig a hozzászóló olvasók. Ahhoz, hogy a mintázatot megfelelően ki

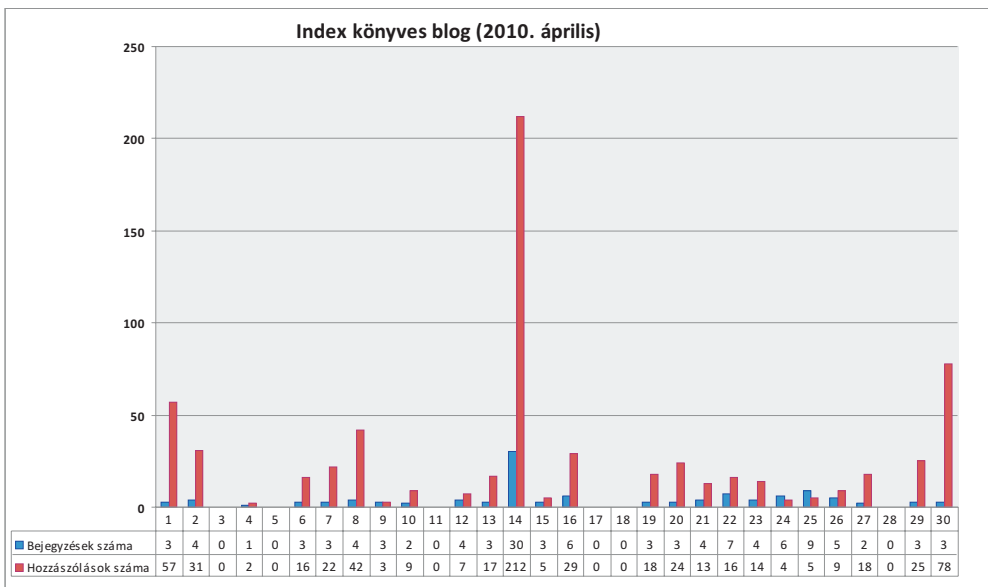
tudja alakítani, meg kellett vizsgálni egy előre kiválasztott időszak összes olyan bejegyzését, amelyben született komment, valamint azt, hogy annak hány százalékát írta a blogger és mennyire alakult ki a közreműködésével kommunikáció és eszmecsere az olvasók között.

A bejegyzések és a kommentek száma alapján virtuális közösségi térként funkcionáló könyvtári blognak volt tekinthető a *Könyvtárháza* blog. Ezt hasonlítottuk össze az Index könyves blogjával. Mindkét esetben megnéztük, hogy összesen hány bejegyzés született, ezekre hány kommentet írtak, kik írták azokat, és ezek hány százaléka származik a blog szerzőjétől a Könyvtárházán, illetve, hogy az Index könyves blogon. Ezután azonosítottuk az interakciókat, amelyekben egy-egy komment egy-egy korábbira adott válasznak tekinthető. Egy ábrát készítettünk, amelyen a felhasználók nevének vastagsága azt jelöli, hogy az illető hány kommentet írt összesen. (Minél vastagabb, annál többször szólt hozzá a bejegyzésekhez.) A különböző felhasználókat összekötő vonalak vastagsága a közöttük fellépő interakciók számát jelöli. Itt a nyilak abba az irányba mutatnak, aki felé irányult a megnyilvánulás. A bejegyzések

és hozzászólások számában itt is nagyságrendi különbség volt a Könyvtárháza és az Index könyves blog között. Az előbbi esetében a választott időegység, a 2010. január és június között született bejegyzések voltak, az utóbbinál megelégedtünk egyetlen héten (2010 áprilisának utolsó hetében) született bejegyzésekre adott kommentek vizsgálatával.

Eredmények

Az Index könyves blog a hírportál (www.index.hu) oldaláról érhető el a kultúra menüpont alatt. Az oldalon legnagyobb számban könyvajánlók, könyvkritikák szerepelnek, amelyekhez a látogatók hozzáfűzhetik véleményüket, kérdéseiket, élményeiket. Ezen túl található bejegyzések írók bemutatásáról, hírekről, információkról a könyves világból, valamint szövegrészetek egyes művekből. A blogoló közösség fényképes adatlapok formájában szerepel az oldalon. Jelenlegi létszámuk 157 fő, de számuk napról napra növekszik. Regisztrációt követően bárki bekapcsolódhat a közösségbe.

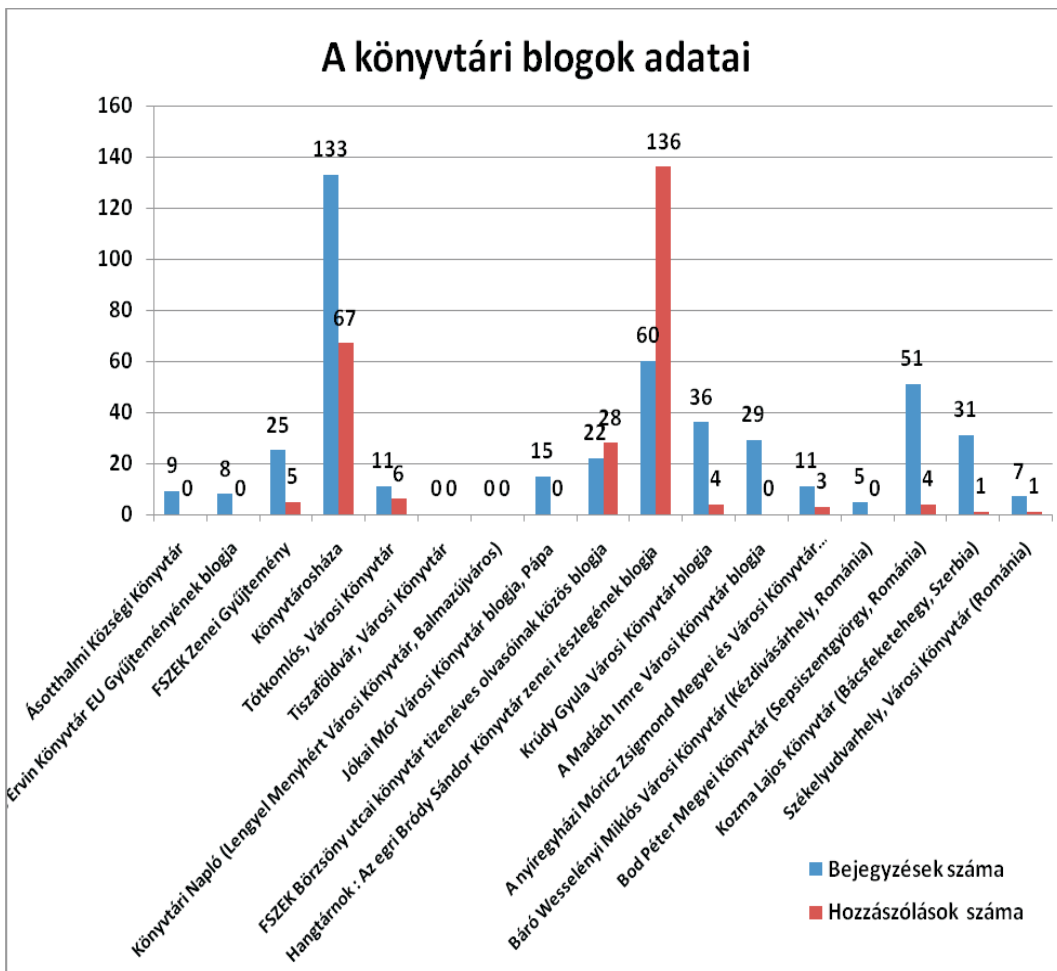

1. ábra.

Az Index könyves blogon született bejegyzések és hozzászólások száma 2010. április hónapban, napi bontásban

Az 1. ábrán látható, hogy a blog gyakran, majdnem napi szinten frissül. Előfordul, hogy egy nap több írás is megjelenik az oldalon más-más témakörben, de természetesen a könyv és az olvasás világához kapcsolódóan. Ritka, hogy egy bejegyzés egyáltalán ne kapjon hozzászólást. A kialakult közösség aktívan részt vesz a blog életében. Az egyes napok eredményeit követve kitűnik, hogy a napjainkban divatos témákra (pl.: Alkonyat, Avatar, Stephen King) sokkal nagyobb az érdeklődés, mint más bejegyzésekre. Az áprilisi hónapban a legnagyobb érdeklődést Esterházy Péter 60. születésnapja váltotta ki. Erről az eseményről bejegyzés is született, amelyre 147 hozzászólás érkezett (2010. április 14.).

Mivel az *Index könyves blogja* rendszeresen frissül, gyakoriak a bejegyzések és a hozzászólások, ezért itt érezhető egy aktív blogoló közösség jelenléte. A regisztrált tagok számának növekedése is ezt mutatja. Észrevehető, hogy a blogolók körében népszerűbbek az aktuális divatos témákról szóló bejegyzések, hiszen ezekre íródik a legtöbb hozzászólás. Az oldal népszerűségét pozitív irányban befolyásolja az is, hogy egy ismert hírportál felületén található, így könnyebben kialakul egy-egy téma körül az a kritikus tömeg, amely már képes nagy mennyiségű tartalmat generálni, és ezzel komoly vonzerőt gyakorolni.

2. ábra

A Könyvtári blogok bejegyzéseinek és hozzászólásainak száma 2010. januártól júniusig

Az *Index* könyves blogjának vizsgálata után, az általunk kiválasztott és az előzőekben már felsorolt könyvtári blogok eredményeit mutatjuk be. A 2. ábrán összesítve szerepelnek a könyvtári blogok vizsgálata során kapott adatok. A diagram megmutatja a bejegyzések és a kommentek számát a vizsgált hat hónapos időszakban. A hazai közkönyvtári blogokon összesen 453 bejegyzés és ezekre 255 hozzászólás született fél év alatt. A kommentekből minden esetben kivontuk a technikai jellegű hozzászólásokat, vagyis a trackbackeket („A trackback arra való, hogy valakivel tudassuk, hogy a saját bejegyzésünkben rá hivatkozunk. A trackbackhez mindig egy speciális linket kell használni, amit a weblap a rendelkezésre bocsájt vagy sima szöveges formában vagy linkként.” (Forrás: <http://webmania.cc/trackback-pingback-megatobbi/trackback>)

Szinte az összes blog esetében több bejegyzés született, mint hozzászólás, ami azonban nem feltétlenül jelenti, hogy kevesen is olvassák az adott oldalakat. Ugyanakkor a virtuális közösségek, illetve ezeken keresztül az eszmecserék

kialakulásának objektív mérőszámát jelentik. A *Könyvtárosháza* és a *Hangtárnok* kiemelkedő eredményekkel büszkélkedhet a többi könyvtári bloghoz képest. Az összes bejegyzésnek 43, az összes hozzászólásnak pedig a 80%-a ezekhez a blogokhoz kötődik.

A többi könyvtári blognak összesen nincs anynyi bejegyzése illetve hozzászólása, mint ennek a két oldalnak külön-külön. Ugyanakkor az is észrevehető, hogy a *Hangtárnokon* az összes többi bloggal ellentétben több hozzászólás íródott, mint bejegyzés. Ez arra utal, hogy intenzív közösségi élet zajlik ezen a felületen.

A hozzászólások és a bejegyzések egymáshoz viszonyított száma jelzi, hogy egy-egy bejegyzés milyen visszhangra talál az olvasók körében. Az 3. ábrán láthatóak az arányszámok, amik minden egyes blog esetében a hozzászólások és a bejegyzések számának arányát jelentik. Az arányszámokat úgy kaptuk meg, hogy a blogra íródott hozzászólások számát (januártól áprilisig) elosztottuk a bejegyzések számával. Ahol az érték 0 lett, ott nem született hozzászólás.

Blog	A hozzászólások és a bejegyzések arányszáma
<i>Ásotthalmi Községi Könyvtár</i>	0,00
<i>Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár EU Gyűjteményének blogja</i>	0,00
<i>FSZEK Zenei Gyűjtemény</i>	0,20
<i>Könyvtárosháza</i>	0,50
<i>Tótkomlós, Városi Könyvtár</i>	0,55
<i>Tiszaöldvár, Városi Könyvtár</i>	0,00
<i>Könyvtári Napló (Lengyel Menyhért Városi Könyvtár, Balmazújváros)</i>	0,00
<i>Jókai Mór Városi Könyvtár blogja, Pápa</i>	0,00
<i>FSZEK Börzsöny utcai könyvtár tizenéves olvasóinak közös blogja</i>	1,27
<i>Hangtárnok : Az egri Bródy Sándor Könyvtár zenei részlegének blogja</i>	2,27
<i>Krúdy Gyula Városi Könyvtár blogja</i>	0,11
<i>A Madách Imre Városi Könyvtár blogja</i>	0,00
<i>A nyíregyházi Móricz Zsigmond Megyei és Városi Könyvtár Médiatárának klogja</i>	0,27

A táblázat folytatódik ...

A táblázat folytatása

Blog	A hozzászólások és a bejegyzések arányszáma
<i>Báró Wesselényi Miklós Városi Könyvtár (Kézdivásárhely, Románia)</i>	0,00
<i>Bod Péter Megyei Könyvtár (Sepsiszentgyörgy, Románia)</i>	0,08
<i>Kozma Lajos Könyvtár (Bácsfeketehegy, Szerbia)</i>	0,03
<i>Székelyudvarhely, Városi Könyvtár (Románia)</i>	0,14
Átlag	0,32
<i>Index Könyves blog</i>	5,73

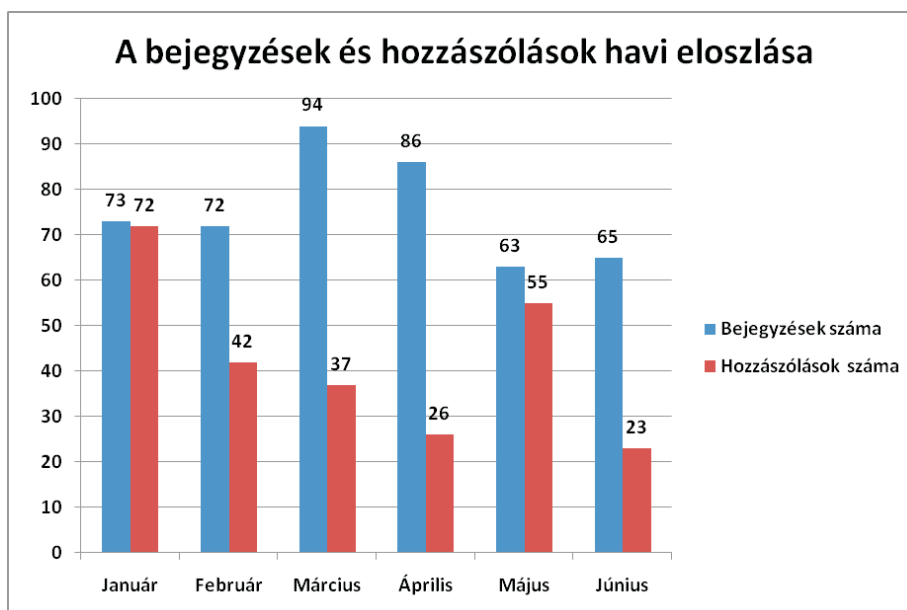
3. ábra

A bejegyzések és hozzászólások aránya a Könyvtári blogok és az Index könyves blog esetében

A könyvtári blogok összesített arányszáma 0,32, tehát átlagosan minden harmadik bejegyzésre születik egy darab komment.

A könyvtári blogok viszonylatában a legjobb arányszám a *Hangtárnoké* (2,27), ami azt takarja, hogy átlagosan több mint két megjegyzést fűznek az olvasók egy bejegyzéshez. Kiemelkedik még a *FSZEK Börzsöny utcai könyvtár tizenéves olvasóinak közös blogja*, hiszen ott is minimum egy hozzászólás érkezik egy bejegyzésre, valamint a *Könyvtárosháza* és a *tótkomlói*

Városi Könyvtár blogja, ahol átlagosan minden második bejegyzésre reagálnak az olvasók. A 0 és a 0-hoz közeli értékek nagyon kevés hozzászólást jelentenek. Ezen blogok esetében a tartalmat kizárólag a könyvtáros blogger generálja, így éppen az hiányzik, ami ezen szolgáltatások lényegét adhatná: az interakció, az olvasói vélemények, igények, a használói tudás megragadása. Az *Index könyves blogján* az arányszám szerint (5,73) átlagosan minden bejegyzésre majdnem hat megjegyzés íródik.

4. ábra

A vizsgált könyvtári blogok bejegyzéseinek és a hozzászólásainak száma havi bontásban.

Megvizsgáltuk azt is, hogy az általunk választott hónapok között van-e aktivitásbeli különbség. A 4. ábrán összesítve (az összes vizsgált könyvtári blog bejegyzéseit és hozzászólásait összeszámolva) havi bontásban ábrázolt adatok láthatóak. Ami elsőként megállapítható, hogy a bejegyzések tekintetében a márciusi és az áprilisi eredmények a legmagasabbak. Ezt követik a január-február hónapok, a legkisebb aktivitást pedig a május-június hozta. A nyár közeledtével csökkent a bejegyzések száma. A hozzászólások szempontjából nézve más eredményt kaptunk. Az olvasók januárban voltak a legaktívabbak.

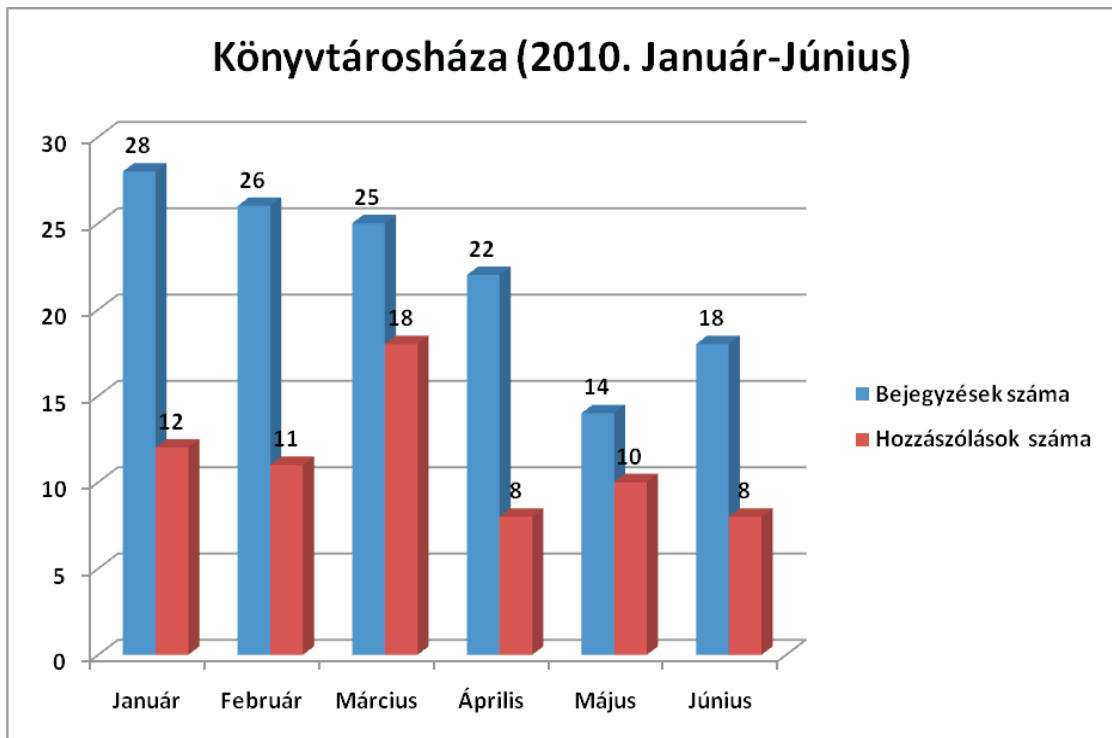
A könyvtári blogok mint közösségi terek

Az Index könyves bloggal való összehasonlítás végezt ki kellett választanunk a hazai könyvtári blogszférából egy olyat, amely virtuális közös-

ségi térnek tekinthető, és annak az adatait külön is görcső alá venni. A legélénkebb közösségi élet a *Hangtárnok* és a *Könyvtárosháza* (<http://blog.justhvk.hu>) oldalakon alakult ki. Ezek közül az utóbbira esett a választásunk, mert általánosabb profilú, és így közelebb áll az alacsony intenzitású találkozóhely kritériumaihoz.

Az 5. ábrán a bejegyzések és a rájuk érkezett kommentek száma látható. A diagramból is látszik, hogy minden hónapban rendszeres a bejegyzések közzététele az oldalon. Látható, hogy összesen 133 bejegyzés született e rövid idő alatt és a május-június hónap is aktívnak bizonyult az átlaghoz képest. Hozzászólások tekintetében elmondható, hogy rendszeresen érkeznek, és arányosan oszlanak el a hónapokat tekintve. Ez azt mutatja, hogy kialakult egy aktív blogoló közösség, amely rendszeres olvasója és hozzászólója az oldalnak.

A blog felépítése egyszerű, áttekinthető és könnyen kezelhető. Három hasábos elrendezésű, melynek köszönhetően jól elkülönülnek a kü-

5. ábra

A bejegyzések és hozzászólások száma havi bontásban a Könyvtárosháza blogon

lönböző menük a bal oldali részen elhelyezkedő tartalmi résztől, a bejegyzésektől. A bejegyzések témakörei nagyon változatosak, jóllehet kiemelkedik közülük a jól ismert „*Vészíts el egy könyvet!*” program köré épülő posztok. Emellett a legnagyobb számban a könyvtárral kapcsolatos információkkal találkozhatunk a „*Rólunk írták!*” bejegyzések alatt, illetve számtalan játékkal próbálják aktivizálni az olvasókat. A népszerűsítés érdekében olyan web 2.0-ás szolgáltatásokat is alkalmaznak az oldalon, mint például a *Twitter* vagy a *Facebook*. Ezek az oldalak az üzenőfal segítségével szélesebb közösség, a személyes üzenetben megcélzott csoport tagjainak figyelmét tudják felhívni a különböző bejegyzésekre. Összességében megállapítható, hogy a Könyvtárosháza egy nagyon jól szervezett és rendszeresen frissített, állandó olvasótáborral rendelkező könyvtári blog.

A hozzászólások számának vizsgálatát követően megpróbáltuk kideríteni, hogy kik vannak jelen ezen az oldalon, kik használják ezt az oldalt virtuális közösségi térként, és kik között alakul ki interakció.

A Könyvtárosháza 67, olvasók által írt szöveges kommentje közül 18-at írt a blogger, ami az összes komment 27%-át jelenti. Ez az arány jóval alacsonyabb, mint amit Torres-Salinas, Cabezas-Clavijo és Delgado-Lopez-Cozar (2008), illetve Tóth (2010) mért korábbi vizsgálatokban. Az ezen kommentekre érkezett hozzászólások tizenkettő ember között oszlottak meg. Ebből arra lehet következtetni, hogy bár vannak páran, de kevés az állandóan visszatérő olvasó, inkább mindig újak vannak, akik adott bejegyzéshez szólnak hozzá, de többször nem, és velük kommunikál a bejegyzések szerzője.

A blog körül kialakult virtuális közösség kapcsán számos további kérdés is fölmerül: Mennyire használnak névváltozatokat az olvasók, vagy mindig ugyanazon név alatt írnak-e? Rendelkeznek-e maguk is bloggal, akik kommentelnek? Lehet-e tudni, hogy vannak-e könyvtárosok is a kommentelő olvasók között? Visszatérnek-e kommentelni azok, akik egyszer már megtették? Egyáltalán, mennyire lehet megállapítani, hogy

vannak-e visszatérő olvasók? Milyen összefüggés lehet azon személyek és a blogger között, akiknek gyakrabban válaszol? Végül pedig a legfontosabb, hogy milyen szerepet játszik a könyvtáros a blog mint virtuális közösségi tér életében.

A vizsgált blog szerzője, *Buzai Csaba* minden alkalommal a teljes nevét használja. Ez nem egy énblog, hanem hivatalos könyvtári blog, és bármelyik olvasót vagy éppen netezőt szívesen látják az orosházi Justh Zsigmond Városi Könyvtár honlapján, akkor a félreértések elkerülése végett célszerűbb a teljes nevét használnia, mint egy monogramot, vagy bármilyen más becenevet. A felhasználók többféle magatartást tanúsítanak, van, aki a teljes nevét adja meg a hozzászólás írásakor, van, aki monogramot, van, aki csak keresztnév vagy vezetéknevet, a többség azonban becenevet vagy fantázianevet kreál magának. Példák az alábbiakra:

Teljes név: *Szalma Andrea, Vargáné Balogh Katalin, Törköly József, Hotoránné Fekete Gabriella, Kada Éva, Szokolay Zoltán, Nagy Bence*
 Monogram: *csbk, dtp, Zs.P.*

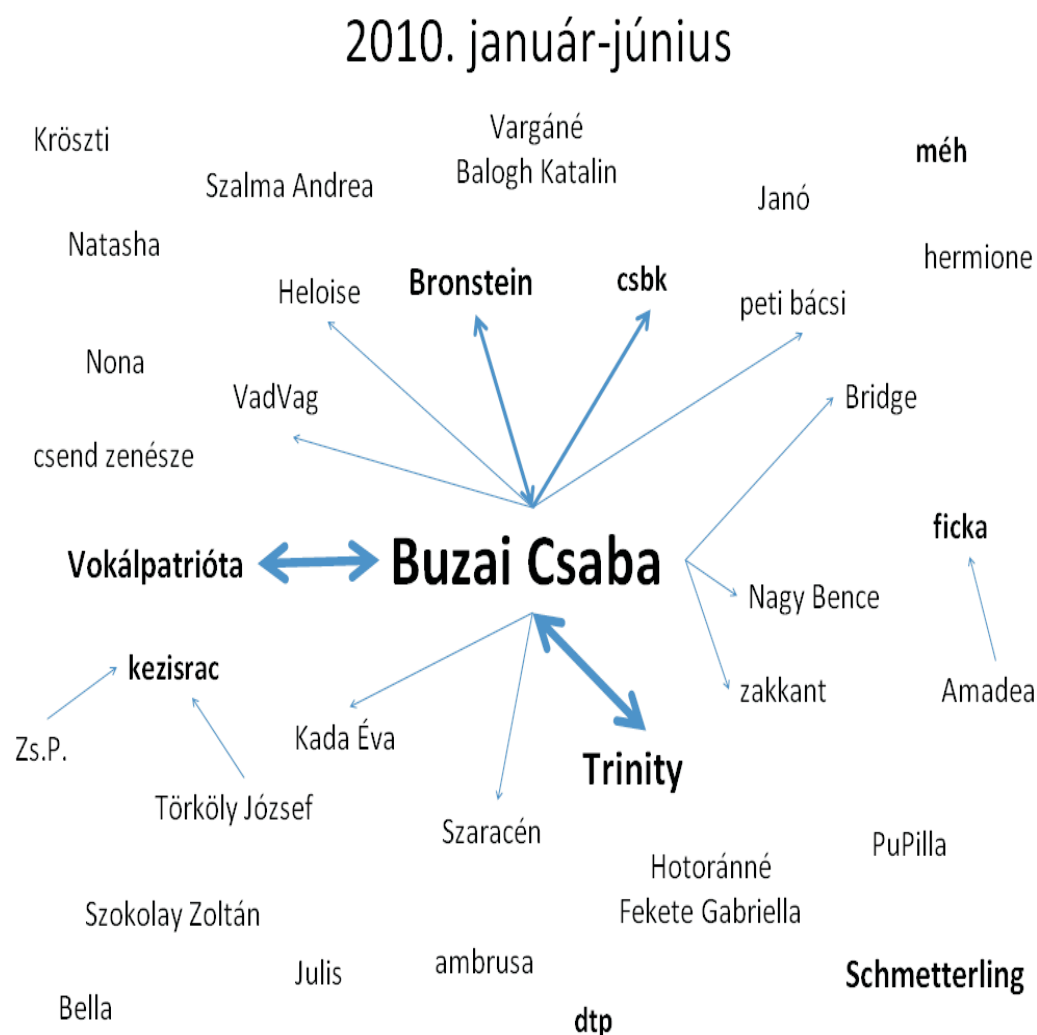
Keresztnév, vezetéknev: *Bella, Julis, Janó*
 Becenév, fantázianév: *Trinity, Bronstein, Vokálpatrióta, Szaracén, méh, csend zenésze, ficka, NatashaK, Bridge, Heloise, PuPilla, zakkant, Amadea, peti bácsi, Kröszt, Nona, VadVag, Schmetterling, kezisrac, hermione, ambrusa.*

Közülük kivált egy mag, akik a Könyvtárosháza törzsolvasói, és akik a vizsgált fél évben stabilan jelen voltak a blog életében, több bejegyzéshez is hozzászólta; ők a következők: *Trinity, dtp, Bronstein* és *Vokálpatrióta*. Velük kommunikál leggyakrabban a blog szerzője.

A hozzászólás írásakor a név és e-mail-cím mellett lehetőség van saját blog vagy weblap elérhetőségének megadására is, ha valaki szeretné. Ebben az esetben a hozzászólások olvasásakor a felhasználó neve linkként fog funkcionálni, a rákattintással a blogra vagy a weboldalra ugrik a böngésző. Mivel az olvasók és a hozzászólók nagyobbik része időszaki látogató, a többség jellemzően nem rendelkezik saját bloggal vagy weboldallal.

Az önkéntesen megadott adatok alapján fel lehet fedni a hozzászólók intézményi, szervezeti kötődéseit. Van köztük könyvtáros: *Trinity* (<http://hangtarnok.klog.hu>), *ambrusa* (<http://www.lib.pte.hu>); valamint az egyik magyarországi könyves közösségi oldal, a <http://www.moly.hu> tulajdonosa. Még nagyobb csoportot alkotnak a könyvesbloggerek, akik a tavasz folyamán előszeretettel látogatták az oldalt, mert a könyvtár egy nyereményjátékot indított, amiben a bloggerek által felajánlott könyveket lehetett megnyerni a helyes válasz esetén. Ők az alábbiak: *Amadea* ([\[blog.hu/\]\(http://blog.hu/\)\), *Bridge* \(<http://bridgeolvas.freeblog.hu/>\), *Heloise* \(<http://konyvekkelsuttogo.blogspot.com/>\), *NatashaK* \(<http://biblioteka.freeblog.hu/>\), *PuPilla* \(<http://pupillaolvas.freeblog.hu/>\), *zakkant* \(<http://zakkantolvas.blogspot.com/>\). További könyves bloggerek is kommentáltak a Könyvtárosházán, mint *ficka* \(<http://papirrepulo.blogspot.com/>\), *peti bácsi* \(<http://petikekonyvtara.blog.hu/>\) vagy *csend zenésze* \(<http://csokismazsola.freeblog.hu/>\).](http://amadea.free-</p>
</div>
<div data-bbox=)

A fenti hozzászólók Könyvtárosházán 2010. január és július között tett kommentjeit a következő rajzon jelenítettük meg.

6. ábra

A Könyvtárosháza 2010. január-júniusi hozzászólásainak „mintázata”.

de a Könyves blogon mivel a hozzászólás írása regisztrációhoz kötött, a döntő többség becenév, vagy fantázianév alatt kommunikál. Például: *Darrick, nyilméregbéka, hegyilany, lunanyuszi, immortalis, Ötlet Gazda, nyiszala, Milkykee, hamisnero, Piksi, Athos64, Jake24, g-dúrban zúgó kabóca, Bedina74, Unbiased, fransancisco, Don Pármezán, dzsoki, Styxx, pagony, kiscsiga, 230e, Miss Marple, Roltii, jani68*. Közöttük is kialakult egyfajta mag, akik törzsolvasónak tekinthetők, mivel az egy hét alatt többször is kommenteltek, természetesen több különböző bejegyzéshez. Az ábra közepén elhelyezkedő *NatashaK* és *Pável* külön figyelmet érdemelnek. Előbbi a bejegyzések egyik szerzője, utóbbi pedig kétféle néven szokott kommenteket hagyni, *számárfül/pável*, ill. *Pável* néven. Előbbi öt kommentet írt két különböző bejegyzéshez, *Pável* pedig hat bejegyzésben szól hozzá a cikkhez vagy az elhangzottakhoz, összesen tíz hozzászólást hagyva. Itt is megjelennek a könyves (*NatashaK*: <http://biblioteka.freeblog.hu/>, *Pável*: <http://pavelolvas.blog.hu/>, *entropic*: <http://e-konyv.blog.hu/>), a tematikus (*Ötlet Gazda*: <http://novel.blog.neon.hu/>, *G.d.Magister*: <http://laudator.blog.hu/>) és az énblogot (*Bedina74*: <http://anyaapagyerek.blog.hu/>, *keckecke*: <http://szepkiselet.blog.hu/>) vezetők.

A Könyves blog napi látogatottsága kiemelkedő, sokan olvassák a bejegyzéseket és rendszeresen kommentálják is ezeket, igaz, jöllehet itt is vannak olyan bejegyzések, amelyekhez senki sem szól hozzá. Az, hogy mekkora érdeklődést vált ki egy-egy poszt, az függ elsősorban a tartalmától, hiszen egy felkapott íróval vagy könyvvel kapcsolatban sokkal több ember osztja meg a véleményét a többiekkel. Az ábra mintázatából jól látható, hogy viszonylag gyakori az egymás közti kommunikáció.

Alapvető különbség a Könyvtárosháza kapcsán kirajzolódó képhez képest, hogy több olyan személy is található, aki kézben tartja az eszmecsereket, és ezek nem feltétlenül esnek egybe a bejegyzések szerzőivel. Az összehasonlításból világosan kitűnik, hogy egy-egy könyvtári blog – akármilyen lelkesedéssel és szakszerűséggel

vezetik is – nem képes olyan nagy tömegeket megszólítani, amelyben spontán megjelennek a hangadók, akik képesek irányt adni a vitáknak, illetve folyamatosan fenntartani az eszmecserek érdekességét.

Összegzés, tanulságok

A hazai közkönyvtári blogok bejegyzéseinek és hozzászólásainak vizsgálata nyomán arra a következtetésre juthatunk, hogy a könyvtári blogok csak nagyon ritkán képesek bevonni a használókat a tartalmak generálásába. A vizsgált mintában összesen két könyvtári blogot találtunk, ami virtuális közösségi térnek tekinthető, ahol kialakult egy stabil felhasználói kör és ahol rendszeres eszmecsere zajlik. Kérdés azonban ezek esetében is, hogy mennyiben tekinthetők alacsony intenzitású virtuális találkozóhelyeknek, hiszen az alapvetően olvasóknak szóló blogok bejegyzéseikhez rendszerint más bloggerek és könyvtárosok (és persze leggyakrabban a könyvtáros bloggerek) szólnak hozzá. Mindez azt sugallja, hogy az átlag könyvtárhatalmas felhasználó gyakorlatilag nem vesz részt ezekben az eszmecserekben.

Nem várható egyetlen könyvtári blogtól sem, hogy a megszólítottak nagyságrendjében felvegye a versenyt olyan nagy olvasottsággal rendelkező szolgáltatókkal mint az Index Könyves blog. A bejegyzések és hozzászólások mintázatának elemzése azt mutatta, hogy nem csak a mozgósított tömegek nagyságában regisztrálhatók komoly különbségek. A virtuális közösségi térként funkcionáló Könyvtárosháza oldal hozzászólásai is döntően egyetlen csomópont köré csoportosultak. Mindez azt jelenti, hogy nem jelentek meg a blogon azok a hangadók, akik a blogger személyétől függetlenül is képesek fenntartani a kialakuló viták érdekességét, ami természetesen összefüggésben van a mozgósított tömegek nagyságrendjével is.

Általános tanulság lehet, hogy a jól működő könyvtári blogon a könyvtáros intenzív jelenléte elengedhetetlen. Szülessen legalább heti

rendszerességgel bejegyzés, látogassák az olvasók az oldalt, lehetőség szerint szóljanak is hozzá a bejegyzésekhez, illetve ezekre reagáljon a könyvtáros.

A kutatás kizárólag a bejegyzéseket és a hozzászólásokat vizsgálta. Nem végeztünk tartalom-elemzést, illetve csak érintőlegesen foglalkoztunk a hozzászólások szerzőivel. Nem térhettünk ki a könyvtári blogok olvasottságára, hiszen ezek további vizsgálati módszerek bevonását tették volna szükségessé. Szintén további vizsgálat tárgya lehetne más országokban, más könyvtár-típusokban született blogokkal való összehasonlítás. Úgy gondoljuk, hogy ezen témák további vizsgálatot érdemelnének, akár egy-egy szakdolgozat formájában.

Irodalom

- AUDUNSON, Ragnar: The public library as a meeting-place in a multicultural and digital context: the necessity of low-intensive meeting-places = *Journal of Documentation*, 61. vol. 2005. 3. no. 429–441. p.
- BALLING, Gitte – CHRISTENSEN, Nanna Kann: What we talk about, when we talk about digital literature promotion. = *Bridging the digital divide: libraries providing access for all. Proceedings of the BOBCATSSS 2010 Symposium Parma, Italy.* [http://dspace-unipr.cilea.it/bitstream/1889/1243/1/Balling_Kann_Christensen.pdf](http://dspace.unipr.cilea.it/bitstream/1889/1243/1/Balling_Kann_Christensen.pdf) [letöltve: 2011. január 30.]
- BELL, Steven: The library blog: innovative idea or wasted words = *Library Issues: Briefings for Faculty and Administrators*. 26. vol. 2006. 3. no. 1–4. p.
- CHAWNER, Brenda: Spectators, not players: information managers' use of Web 2.0 in New Zealand = *The Electronic Library*, 26. vol. 2008. 5. no. 630–649. p.
- HUBAY Miklós: (2009a): A blogok alkalmazása a könyvtári munkában és a tájékoztatásban, *Szakdolgozat, Eszterházy Károly Főiskola, Eger* http://ilanot.fw.hu/kvtblog_szakdolgozat.pdf [letöltve: 2011. január 30.]
- HUBAY, M (2009b): Könyvtári blogok Magyarországon = *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 56. évf. 11–12. sz. 503–514. p. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=5240&issue_id=510 [letöltve: 2011. január 30.]
- HYPÉN, Kaisa – Impivaara, Antti: Read, describe and share! Building an interactive literary web service: an article about Kirjasampo = *Collection Building*, 30. vol. 2011. 1. no. 61–67. p.
- KARDOS András (2009): *konyvtar.hu = Könyv, Könyvtár, Könyvtáros*, 18. évf. 5. sz. 18–21. p.
- KARDOS András – FÜZESSI Károly – LÁDI László (2009): *Könyvtár.hu, olvasók és könyvtárosok közösségi tere.* Elhangzott a NETWORKSHOP 2009. konferencián. Szeged, április 17. http://videotorium.hu/hu/recordings/details/1550,KONYVTAR.HU_olvasok_es_konyvtarosok_kozossegi_tere [letöltve: 2011. január 30.]
- KUKOR Ferenc: *Könyvtár 2.0 a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtárban = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 55. évf. 2008. 9. sz. 403–414. p. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4983&issue_id=497 [letöltve: 2011. január 30.]
- LÁDI László: 2.0 – a weben és a könyvtárakban = *Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 55. évf. 2008. 9. sz. 415–423. p. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4981&issue_id=497 [letöltve: 2011. január 30.]
- MAMESS, Jack M.: *Library 2.0 Theory: Web 2.0 and Its Implications for Libraries = Webology* (3. köt.) 2006. 2. no. <http://www.webology.ir/2006/v3n2/a25.html> [letöltve: 2011. január 30.]
- MAXYMUK, John: *Blogs = The Bottom Line Managing Library Finances*, 18. vol. 2005. 1. no. 43–45. p.
- MCINTYRE, Alison – NICOLLE, Janette: *Biblioblogging: Blogs for Library Communication = The Electronic Library*, 26. vol. 2008. 5. no. 683–694. p.
- MILLER, Paul: *Web 2.0: Building the New Library = Ariadne*, 2005. 54. no. <http://www.ariadne.ac.uk/issue45/miller/> [letöltve: 2011. január 30.]
- RAMOS, M. – PIPER P. S.: *Letting the grass grow: grassroots information on blogs and wikis = Reference Services Review*, 34. vol. 2006. 4. no. 570–574. p.
- SZALÓKI Gabriella: *Virtuális együttlét, valós siker: az online közösségek = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás*, 53. évf. 2006. 9. sz. 409–421. p. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?id=4503&issue_id=475 [letöltve: 2011. január 30.]
- TAKÁCS Dániel (2007): *The Hungarian biblioblogosphere = LibWorld*, 23, April <http://infobib.de/blog/2007/04/23/libworld-hungary-2/> [letöltve: 2011. január 30.]
- TAKÁCS Dániel – MIKULÁS Gábor: *Könyvtár 2.0 KIT hírcsokor = KIT Hírlevél*, 2006. 32–39. sz. <http://www.gmconsulting.hu/inf/kithircsokor/konyvtar20.htm> [letöltve: 2011. január 30.]
- TORRES-SALINAS, D. – CABEZAS-CLAVIJO, A. – DELGADO-

LOPEZ-COZAR, E.: Analisis metrico de los blogs espanoles de biblioteconomia y documentacion (2006–2007) = Profesional de la Informacion, 17. vol. 2008. 1. no. 38–48. p.

TÓTH Máté: Online közösségi terek a használóknak és a könyvtárosoknak Könyvtár 2.0 alkalmazások Norvégiában = Könyvtári Figyelő, 54. évf. 2008. 2. sz. 265–280. p.
<http://epa.oszk.hu/00100/00143/00067/120.htm> [letöltve: 2011. január 30.]

TÓTH Máté: Are users interested in library blogs? = Bridging the

digital divide: libraries proving access for all? BOBCATSSS 2010, Parma, Italy January 25–27, 2010.

<http://dspace-unipr.cilea.it/bitstream/1889/1231/1/Toth.pdf>
[letöltve: 2011. január 30.]

VINCZE Andrea: Közművelődési könyvtárak lehetőségei konnektivista szemmel. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 57. évf. 2010. 10. sz. 407–417. p. http://tmt.omikk.bme.hu/show_news.html?sid=e62248cc751434ddd9973b30308599fa&issue_id=520&id=5383 [letöltve: 2011. január 30.]